

До
Членовете на Научно жури
СА „Димитър А. Ценов“
катедра "Аграрна икономика"
Свищов

СТ А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Марина Николова
член на научно жури в процедура за
придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в
СА „Д. А.Ценов“ - Свищов на
докторант Милена Тодорова Тодорова

Изготвил становището: доц. д-р Марина Николова,
Член на научно жури, утвърдено със заповед на Ректора на СА „Д. А.
Ценов“ Свищов, № 383/02 май 2018

Автор на дисертационния труд: Милена Тодорова Тодорова

Тема на дисертационния труд: „Регулативни въздействия върху
развитието на агробизнеса в България“

I. Общо представяне на дисертационния труд

1. Предмет

За предмет на изследването в дисертационния труд се определя *„въздействието на аграрната политика върху развитието на конвенционалното и биологичното производство на пшеница, което подлежи на строги регулации.“* (с. 4). На тази основа и отчитайки възможностите за усъвършенстване на регулирането и стимулирането на агробизнеса, докторантът аргументира подходите за намиране на балансът между конвенционалното и биологичното земеделие с оглед осигуряване на продоволствена сигурност, опазване на околната среда, осигуряване на заетост и на здравословна и качествена селскостопанска продукция.

2. Обем

Общият обем на дисертационния труд е 179 страници в т.ч. въведение, изложение в три глави, заключение, списък на използваните литературни източници и две приложения в обем на 15 страници. В основния текст се включени 30 таблици и 37 фигури.

3. Структура

Структурата на дисертационния труд е класическа, отразява обекта,

---

предмета, целта и задачите на изследването и представлява добра основа за тяхното постигане. Предложената структура на разработката е логически издържана и позволява задълбочено анализиране влиянието на регулирането в аграрния бизнес, ролята и въздействието на ОСП за регулиране и стимулиране на агробизнеса, като са очертани и възможни национални сценарии за развитие на агробизнеса в България. Точно са формулирани изследователската теза, която коректно отразява съдържанието и основните приноси моменти в дисертационния труд, а така също ясно са посочени и ограничителните за изследването условия. В конкретика отражение в научното изследване намират:

- **Характеристика на регулирането в аграрния бизнес** (глава първа). Изяснена е ролята и значението на аграрния сектор за икономиката на Р България. Извършено е задълбочено проучване на необходимостта от регулиране на условията за бизнес в агросектора и е разкрита същностната характеристика на регулирането. Очертани са най-важните особености на регулирането в изследвания сектор, като: държавните регулации в съответното законодателство; наличието на стандарти относно земеделската продукция; взаимосвързаност и зависимост между икономическите сектори; изостряне на екологичните проблеми. Анализирани са взаимовръзките на агросектора (растениевъдството) с останалите икономически сектори в Р България.

- **Роля и въздействие на ОСП за регулиране и стимулиране на агробизнеса** (глава втора). В тази част на разработката се изследва влиянието на ОСП върху развитието на аграрния бизнес в национален мащаб, като се търсят ефектите от прилагането и в РБългария. Използван е подходящ икономически метод (SWOT анализ) за извеждане на комплексни резултати при прогнозирането на опциите за развитие на земеделието в Р България. Докторантът смело и аргументирано предлага модел за съвместно (конвенционално и био-) отглеждане на пшеница, като поставяне акцент върху стимулиране не само на самостоятелното биопроизводството, а на прилагане на подкрепящи мерки и за производители на пшеница, които използват както конвенционален, така и биометод. Разработен е алгоритъм за прилагане на модела в четири основни стъпки: съпоставяне на площите пшеница, отглеждани по конвенционален и бионачин на национално и фирмено ниво; извършване на предварителна финансово-икономическа оценка; преминаване към съвместно отглеждане на пшеница.

- **Национални сценарии за развитие на агробизнеса** (глава трета). В тази част на разработката, на основата на коректни емпирични данни, се изследват мястото и условията за прилагане на биоземеделие и конвенционално земеделие в Р България и се обосновават няколко сценария за бъдещо развитие на съвместното отглеждане на биопшеница. Извеждат се конкретни изводи и препоръки към всички заинтересовани

страни. Убедително се оказва се доказва, че оптимистичният сценарий има множество позитивни ефекти и поставя изключително важното условие за по-активна и балансирана политика за подкрепа на агробизнеса. Песимистичният сценарий дава представа за негативните последици за агробизнеса при прилагането на силно рестриктивна земеделска политика, при която регулативните въздействия са насочени към пълното или почти пълното спиране на подпомагането на земеделските производители. Реалистичният сценарий показва перспективите при прилагане на модела за съвместно (конвенционално и био) отглеждане на пшеница, но не повсеместно (по думите на докторанта).

4. Литература

В дисертационния труд авторът е използвал широка база от литературни източници на български, английски език и източници от Интернет (общо 121 литературни, нормативни и интернет източници). От тях - 85 кирилица, 17 латиница и 19 интернет източници.

5. Приложения

Към дисертационния труд има две приложения, свързани с проблематиката в основното изложение. Приложена е и Декларация за оригиналност на дисертационния труд.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

1. Преценка на актуалността и разработеността на изследвания в дисертацията научен проблем

Актуалността на разработката произтича от поставянето на значим за изследване проблем, а именно регулативните въздействия върху развитието на агробизнеса. Още повече че регулациите са тези които могат да въздействат осезаемо върху условията за икономическа активност на земеделските стопани. В същото време се изисква определен период за да се проявят евентуалните положителни и/или отрицателни въздействия. Актуалността на дисертационния труд се потвърждава и от изместването на баланса „количество – качество” при селскостопанското производство в световен мащаб и търсенето на биологично чисти храни. В тази връзка актуалността на представения научен проблем се определя от потребността за задълбочено изследване на ролята на регулативните инструменти на европейската и националната аграрна политика и ранжиране на тези от тях, които в най-голяма степен въздействат на бизнеса в агросектора на България.

Докторантът, закономерно стига до заключението, че в съвременните условия регулациите по отношение на аграрния сектор и в частност сектор земеделие се детерминират от политиките и стратегиите, отразени в съответната нормативна база. Реализирането на мерки с регулативен ефект изисква съответната институционална осигуреност.

В резултат на извършения от докторанта SWOT анализ се откроява необходимостта от прилагане на стратегия за развитие на агросектора от комбиниран тип, а именно агресивно-диверсификационна. Това предполага концентриране на усилията върху следните направления: при отчитане на интересите на всички заинтересовани страни да се въведат в действие нови или да се актуализират действащите механизми за развитие на българското земеделие; поставяне на акцента върху засилено развитие на българското земеделие чрез диверсификация, т.е. конвенционално и биопроизводство; намаляване на административната тежест; изграждане и провеждане на последователна дългосрочна политика, която да функционира на базата на пазарна стратегия за увеличаване на биоплощите, но не в степен, изцяло отхвърляща конвенционалното земеделие.

С особена актуалност обаче, по мнението на докторанта, е че в съвременните условия е наложително задълбочаване на анализа по отношение на конвенционалното и биоземеделието, както и възможните комбинации между тях върху основата на пазарна стратегия, свързана с нарастване на биопроизводството, което в никакъв случай не отхвърля традиционното земеделие.

Дисертационният труд е разработен е разбираемо и съдържа всички необходими за качествена научна разработка елементи.

2. Мнение за езика, обема и инструментариума на дисертационния труд

Анализираните от докторанта въпроси несъмнено изискват наличие на добра теоретическа подготовка, познаване на българската, европейската и световната практика в областта на въздействието на аграрната политика върху развитието на конвенционалното и биологичното производство, подлежащо на строги регулации, както и правилно избрани методи на изследване. В тази връзка следва да се подчертае фактът, че авторът притежава добра специализирана подготовка и практически познания в областта на избраната тема. Резултатите от научното изследване са оформени и представени разбираемо и логично.

Обемът на дисертационния труд е оптимален и балансиран по отношение на структурата. Дефинираната изследователска теза съответства и се конкретизира в посочените цели и задачи. Подходящо са дефинирани предмета, обекта, целите и задачите, което предполага задълбочено научно изследване.

За решаването на изследователските задачи и постигането на поставената цел са използвани методите на SWOT анализа, на аналогията, сравнителен метод, контент анализ, многокритериен анализ, анализ на чувствителността, метод на сценариите, метод Делфи, дълбочинно интервю и други. Таблично и графично са представени отделни характеристики и тенденции.

Анализът на въздействията на регулирането и стимулирането на земеделските стопанства в българските условия показват, че е необходима по-активна държавна политика за намиране балансът между различни земеделски подходи. Всичко това позволява да се изведат изводи и препоръки към потенциалните заинтересовани страни относно рисковете и възможностите пред българския агробизнес в контекста на регулирането и стимулирането на агробизнеса.

3. Мнение доколко авторефератът отразява точно и пълно труда

Авторефератът е съставен на база изложението на дисертационния труд и напълно отразява замисъла и съдържанието на изследването. В структурно отношение отговаря на основните стандарти за съставяне на автореферат на дисертационен труд.

4. Публикации по темата на дисертационния труд

Докторантът има четири публикации, пряко свързани с темата на дисертационния труд – две статии и два научни доклада. Една от статиите е публикувана в Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти на СА „Д. А. Ценов - Свищов“, а втората статия е отпечатана в Eastern Academic Journal (международно рецензирано електронно академично издание) през март 2018 година. Докладите са презентирани, а основните постановки в тях - аргументирани и дискутирани пред участниците (вкл. от практиката) в проведени научни форуми.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

1. Наличие на нови научни идеи и резултати е мнение за тяхната значимост

Най-общо някои от положителните моменти в дисертационния труд могат да се систематизират в следните насоки:

Първо. На основата на теоретично изследване докторантът демонстрира добро познаване на регулациите в аграрния сектор, както и на институционалната и правната рамка в този отрасъл на икономиката. Задълбоченият SWOT анализ разкрива вътрешните характеристики на земеделския аграрен бизнес, а също така и външните фактори, които му

влият. Направени са обобщения и изводи като логическо следствие от направените преди това сравнения и анализи.

Второ. Аргументирано и точно се доказва разработеният модел за съвместно (конвенционално и био) производство на пшеница, върху основата на отчитане на интересите на всички заинтересовани страни в икономически, социален и екологичен аспект.

Трето. Изготвени са предварителни финансово-икономически оценки на различни по ИЗП земеделски стопанства, които могат да прилагат съвместно земеделие и е открито силното влияние на субсидирането върху икономическата им рентабилност. Също така са ясно очертани границите, до които субсидиите могат да бъдат намалени без инвестициите на земеделските стопани да се окажат икономически неизгодни. На тази основа са обосновани са оптимистичен, реалистичен и песимистичен сценарии за бъдещо развитие на съвместното земеделие в България. Дадени са основателни и доказани аргументи за всеки един от тях.

Четвърто. Систематизирани са обосновани изводи и препоръки към заинтересованите страни по отношение на развитието на агробизнеса като цяло и в частност на съвместното земеделско производство. Висока положителна оценка заслужава емпиричната част на дисертационното изследване, на основата на която докторанта стига до категоричния извод, че в бъдеще се налага неотложната необходимост от разработването, внедряването и прилагането на ясна, дългосрочна и единна стратегия в областта на аграрния сектор, която да въведе в действие изцяло нови регулативни механизми или значително да подобри сега действащите.

Анализът на положителните страни на разработката потвърждава убеждението, че научното изследване е посветено на интересна и актуална тема. Резултатите от разработката могат да намерят приложение в работата на бъдещи изследователи, свързани с въпросите за ефективно регулиране и стимулиране на агробизнеса. Всички земеделски бизнес структури следва да имат предвид доказаната от докторанта изследователска теза, съгласно която *„в условията на регулиране и стимулиране на агробизнеса е необходимо да се намери балансът между конвенционалното и биологичното земеделие с оглед осигуряването на продоволствена сигурност, опазването на околната среда, осигуряване на заетост и на здравословна и качествена селскостопанска продукция.“* (с. 4).

IV. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Разработеният добросъвестно и представен за рецензиране дисертационен труд отговаря на утвърдените за написване на научно

изследване с цел придобиване на образователната и научна степен „доктор“ стандарти.

Логическата постройка на разработката, съобразена с основната изследователска теза, аргументираните теоретични постановки, прецизният емпиричен анализ и направените обобщения ми дават основание да предложа на членовете на уважаемото Научно жури да дадем своя положителен вот за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление (Аграрна икономика“) на Милена Тодорова Тодорова.

Свищов, май, 2018 г.

Изготвил становището:.....

/Доц. д-р Марина Николова/